IURI KOJEVNIKOV, ADMIRATOR ŞI PROMOTOR AL LITERELOR ROMÂNEŞTI ÎN SPAŢIUL CULTURII RUSE

Dumitru APETRI, doctor în filologie
Institutul de Filologie Română „B. P.Hasdeu”, Chișinău

Summary. *In this paper two ways of literary interference are examined (the artistic translation and the critical interpretation) through which the Russian writer Iuri Kojevnikov promoted the Romanian letters in the Russian cultural space in the second half of the XX-th century. The main efforts of the poetry's translation were directed to the literary works that belong to classical writers Mihai Eminescu, George Bacovia and Lucian Blaga. The most valuable acts of critical interpretation concern with Eminescu's literary treasure and creation of illustrious Mihail Sadoveanu's prose. The impressive successes obtained by I. Kojevnikov in the fields we analyze are due to the fact that his greatness embodies poetic virtues (he is the author of a book of poetry) and the innate vocation of the literary researcher.*

BDD-A32475 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:01 UTC)

Mai întâi, un scurt curriculum vitae al personalităţii luată în discuţie. E feciorul prozatorului rus Alexei Kojevnikov. S-a născut în oraşul Moscova, în 1922, a absolvit Institutul militar de limbi străine (1948) din capitala URSS-ului şi peste doi ani a început să publice. La începutul anilor ’50 a făcut aspirantura la Institutul de literatură universală „M. Gorki” al Academiei de Ştiinţe a URSS. A decedat în 1992, când împlinise şapte decenii de viaţă.

În una din lucrările sale Iuri Kojevnikov a mărturisit că a făcut cunoştinţă întâmplător cu câteva poezii eminesciene în timpul unui voiaj cu trenul. Un călător citea cu pasiune un volum de versuri eminesciene. Observându-i admiraţia pentru opera lecturată, tânărul moscovit s-a interesat cine o fi scriitorul care l-a captivat şi l-a rugat pe cititor să-i tălmăcească pe scurt sensul aproximativ al vreo poezie-două. Când mi s-a comunicat mesajul câtorva opere, zice Kojevnikov, am intuit şi am înţeles că Eminescu este un mare poet care merită a fi citit cu toată atenţia, studiat şi tradus – activitate pe care a desfăşurat-o ulterior cu deosebită dragoste şi talent.

Aşadar, prima cunoştinţă superficială cu câteva opere eminesciene s-a dovedit a fi atât de puternică, încât tânărul literat a studiat limba română şi, îndrăgostindu-se treptat de tezaurul literar românesc, şi-a consacrat întreaga viaţă promovării literaturii şi folclorului verbal românesc în spaţiul culturii ruse.

În 1950 la Moscova apare culegerea *Стихи* de Mihai Eminescu care conţine un studiu introductiv semnat de Iu. Kojevnikov şi unsprezece poezii şi poeme recreate în ruseşte de acest literat plus poemul „Luceafărul” transpus în colaborare cu tălmăcitorul Ilia Mirimski

Această primă culegere, fiind de bun augur, a fost urmată de alte volume de traduceri ruseşti din Eminescu care au apărut în anii 1958, 1968, 1989 şi în 2000. câteva culegeri au văzut lumina tiparului la edituri din România, iar un şir de plachete – în Republica Moldova. În toate acestea Iu. Kojevnikov semnează majoritatea tălmăcirilor, de fapt, replăsmuiri artistice. Este important de menţionat că treptat literatul moscovit perfecţionează textele aducându-le tot mai aproape de neîntrecutele şi nemuritoarele originale eminesciene. O putem spune fără teamă de exagerare: aproape că nu există culegeri de traducţii poetice ruseşti din literatura română editate în a doua jumătate a sec. al XX-lea în care să lipsească numele lui Iuri Kojevnikov.

În anii 60 literatul rus s-a manifestat şi ca un valoros exeget al creaţiei şi vieţii lui Mihail Sadoveanu şi al operei şi biografiei eminesciene. Ne referim la studiile monografice «Михаил Садовяну» (Moscova, Editura Academiei de Ştiinţe a URSS, 1960, 240 p.) şi «Михаил Эминеску и проблема романтизма в румынской литературе XIX века» (Moscova, Editura «Наука», 1968, 352 p.). Varianta românească a ultimei a apărut la Iaşi, Editura Junimea, 1979, în serialul „Eminesciana”, nr. 16. Pe drept s-a constatat în critica literară că în primul studiu viaţa şi creaţia prozatorului sunt considerate o enciclopedie artistică a vieţii ţăranilor români într-o perioadă de mari furtuni şi revoluţii, iar în studiul de la urmă cercetătorul „vine cu o viziune originală atât asupra creaţiei eminesciene, cât şi asupra literaturii moldoveneşti (corect româneşti – n.n.) din sec. al XIX-lea în general”.

În studiul consacrat poetului român este arătat locul de cinste al operei eminesciene în cadrul literelor naţionale şi se spune că anume viaţa şi cărţile au constituit Universitatea pentru neîntrecutul poet român. În capitolul opt care încheie exegeza citim: „Hugo şi Eminescu sunt ultimii doi reprezentanţi tipici ai romantismului. În creaţia lor romantismul atinge limita, dincolo de care începe transformarea sa, iar sfîrşitul activităţii lor creatoare semnifică şi sfîrşitul romantismului progresist, ilustrat de aceşti scriitori, deveniţi, ambii, clasici (pag. 320) […]. Eminescu este poetul care încheie romantismul clasic. Acesta este locul său în poezia mondială şi în cea română, în istoria literaturii, dar în memoria oamenilor el rămîne un cîntăreţ pur şi delicat al nemuritorului sentiment al dragostei, un mare poet, căutător al adevărului, un patriot înflăcărat” (pag. 321).

De remarcat că ambele studii monografice au fost apreciate înalt atît în ştiinţa literară românească (autori M. Drăgan, N. Cantemir, T. Nicolescu şi M. Novicov), cît şi în cea rusă, semnatari – D. Mihalci şi M. Ştivelman. Pe lîngă aceste două cercetări monografice, Iu. Kojevnikov a scris prefeţe şi mărturii de tălmăcitor la şapte cărţi scoase la lumină de diverse edituri din Moscova. E vorba despre volumele de versuri eminesciene *Стихи* din 1950, 1958 şi 1981, precum şi despre cartea *Нехоженые ступени* (1975) de Lucian Blaga şi *Желтые искры* (1990) de G. Bacovia.

Din categoria interpretărilor critice fac parte, de asemenea, articolele *Împărat şi proletar sau despre concepţia socială a lui Eminescu* (vezi revista *Secolul XX*, nr. 6 din 1964) şi *Principala temă a literaturii româneşti* plasate în cartea: M. Sadoveanu. *Povestiri. Mitrea Cocor. Liviu Rebreanu. Răscoala* ce a apărut în 1976, în serialul “Biblioteca literaturii universale”.

BDD-A32475 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:01 UTC)

O altă modalitate de promovare de către Iu. Kojevnikov a tezaurului literar românesc în spaţiul culturii ruse este traducerea artistică. Cu adevărat impresionantă este această activitate a sa. În 1975, la Bucureşti, apare volumul *Nebănuitele trepte* de L. Blaga, ediţie bilingvă româno-rusă, în 1981 vede lumina la Bucureşti culegerea *Versuri* de M. Eminescu, iar în 1990, la Moscova, este editată creaţia lui G. Bacovia: poezia, proza şi opt poezii semnate de soţia poetului – Agata Grigorescu-Bacovia.

Volumul eminescian şi cel al lui Blaga conţin mărturisiri intitulate *Din partea traducătorului*. Reţinem două fragmente din ele: „Pot spune că Eminescu este destinul meu. Aproape toată activitatea mea conştientă, de creaţie, este legată de acest nume. Şi chiar atunci cînd mi s-a părut că ea este destul de departe de opera marelui poet, invizibilă, prezenţa acestuia persista în subconştientul meu. De fapt, el mi-a intrat în suflet pentru că avea acolo dinainte locul pregătit”[1].

Despre atitudinea faţă de Blaga: „Pentru a-l traduce, trebuie să pătrunzi în „templul poeziei lui […]. Universul poetic al lui Blaga nu mi s-a dezvăluit în cuvinte, ci în senzaţii: de neuitat, atunci cînd m-am oprit în pragul bisericii create de mîna unui om, de legendarul Meşter Manole. Am stat mult timp pe pragul bisericii din Curtea de Argeş ca să capăt curajul să-l traduc pe Lucian Blaga, să compun versuri care să sune ca ale lui”[2].

Nominalizăm încă vreo cîteva titluri de cărţi de poezie în care Iu. Kojevnikov s-a produs ca tălmăcitor din literatura română: *Versuri* de M. Eminescu (6 cărţi editate la Bucureşti, Moscova şi Chişinău), *Antologia poeziei româneşti* (Moscova, 1959), *Poezia populară românească. Balade. Eposul eroic* (Moscova, 1987). Printre cărţile de proză figurează *Povestiri* şi *Mitrea Cocor* de Sadoveanu (1976, „Biblioteca literaturii universale”). Ştiinţa literară şi cititorul de rînd au rezerve serioase faţă de romanul *Mitrea Cocor*, dar este admirabilă dragostea cu care Kojevnikov scrie despre Mihail Sadoveanu.

În 1989 Iu. Kojevnikov publică la editura „Literatura artistică” din Chişinău o carte de versuri proprii *Стихи из разных мест*, în care include compartimentul *Din poezia moldovenească*. Aici figurează balada *Mioriţa* şi încă 16 poezii ale clasicilor români, începînd cu Varlaam şi terminînd cu Liviu Damian. Tot aici aflăm poezii cu tematică românească: *Stepa Bugeacului, Meşterul Manole, Basarabia* şi *Kalipso*.

Practic, nu există cărţi de traducţii în limba rusă din poeţi de seamă români, fie că au fost editate la Moscova, Bucureşti sau Chişinău, în care să nu întîlnim printre tălmăcitori sau autori de comentarii numele lui Iu. Kojevnikov. Măiestria de recreator iscusit în limba rusă al poeziei eminesciene o vom demonstra doar printr-un singur exemplu.

Una dintre cele mai reuşite traduceri ale lui Kojevnikov e poezia „Dintre sute de catarge...” – „Снова мачты покидают…”, ce se distinge printr-un grad înalt în recrearea specificului fonic al versului. Ideea pe care o exprimă poezia e, în linii generale, aproximativ următoarea: fie că eşti în goană după o fericire uşoară sau nutreşti idealuri înalte – pretutindeni te vor însoţi „vînturile, valurile”.

Versul „Ветры, волны вечные” variază în nominalizata tălmăcire diferit, în funcţie de specificul fonic al strofelor. Prima strofă se încheie cu expresia, „Ветры, волны вечные”, cea de-a doua – „Волны, ветры вольные”. Ambele variante se succed pînă la sfîrşit, constituind acordul final al fiecărei strofe. O asemenea orchestrare urmăreşte efectul deosebitei expresivităţi sonore a originalului.

În original vocalele „a”, „î”, „u” şi diftongul ascendent „oa”, caracteristic limbii româneşti, nimeresc cel mai adesea sub accentul ritmic şi cel gramatical. Repetarea lor insistentă în ansamblul sonor creează impresia vuietului valurilor şi al vîntului. În limba rusă lipseşte diftongul „oa”, ce constituie un acord sonor frecvent al originalului şi sporeşte emotivitatea versului. În schimbul acestuia tălmăcitorul a recurs la o aşa orchestrare, în care vocalele o, e, u nimeresc în poziţie accentuată mai adesea decît în original şi astfel se obţine efectul scontat. Să urmărim, comparînd textele.

[1]Kojevnikov I. Din partea traducătorului, în cartea: M. Eminescu. Poezii, Ediţie bilingvă româno-rusă, Bucureşti, 1981, 346 p., p. 29.
[2] Kojevnikov I. Din partea traducătorului, în cartea: Nebănuitele trepte. Ediţie bilingvă româno-rusă, Bucureşti, 1982, 395 p., p. 59.

BDD-A32475 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:01 UTC)

Dintre sute de catarge…	***Снова мачты покидают…***
Dintre sute de catarge	*Снова мачты покидают*
Care lasă malurile,	*Берега беспечные,*
Cîte oare le vor sparge	*Сколько их переломают*
Vînturile, valurile?	*Ветры, волны вечные*
Dintre păsări călătoare,	*Птиц зима на юг торопит,*
Ce străbat pămînturile,	*Гонит над раздольями*
Cîte-o să le-nece oare	*Сколько в море их утопят*
Valurile, vînturile?	*Волны, ветры вольные?*
De-i goni fie norocul,	*Счастье легкое забуду,*
Fie idealurile,	*Чувства быстротечные:*
Te urmează în tot locul	*Подгоняют в спину всюду*
Vînturile, valurile.	*Ветры, волны вечные.*
Ne-nţeles rămîne gîndul	*Будут только непонятны*
Ce-ţi străbate cînturile,	*Мысли своевольные,*
Zboară vecinic, îngînîndu-l	*Вечно шепчутся невнятно*
Valurile, vînturile.	*Волны, ветры вольные.*

Metrica, ritmica, intonaţia eminesciană au fost respectate. Versul horeic din patru silabe alternează cu cel de trei-patru silabe. Topica din versul refren variază ca şi la Eminescu exprimînd diferite nuanţe de sens. Iluştrii traducători ruşi Kornei Ciukovski şi Samuil Marşak susţineau: „Cuvintele vorbesc nu numai prin sensul lor, ci şi prin mijlocirea tuturor vocalelor şi consoanelor[1] şi că „instrumentarea sonoră” (звукозапись) îi permite poetului să spună **mai mult** decît pot spune, în genere, cuvintele”[2]

În încheiere, vreau să comunic încă un fapt care atestă ataşamentul de suflet al lui Kojevnikov la cultura română. Prin testament, biblioteca sa personală, foarte bogată în cărţi româneşti, a fost donată Bibliotecii Naţionale din Chişinău.

Cele expuse ne îndreptăţesc să facem următoarea concluzie: prin merituoasele sale interpretări critice, dar, mai ales, prin prodigioasa activitate de tălmăcire, prin cărţile alcătuite şi prin pregătirea cadrelor ştiinţifice în aspirantura Institutului de Literatură Universală *M. Gorki* Iu. Kojevnikov s-a manifestat ca un admirator şi un promotor consecvent şi deosebit de fecund al tezaurului literar românesc în spaţiul culturii ruse.

[1] К. Чуковский. *Высокое искусство*. – М., 1964, p. 164.
[2] Citez după: Е. Эткинд. *Поэзия и перевод*. – М. – Л., 1963, p. 380.

BDD-A32475 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:01 UTC)